

BAYRAM RZAYEV-80

HƏR GÜNÜ MƏNALI VƏ FAYDALI KEÇƏN ALİM ÖMRÜ

Ömrünün 60 ilini respublikamızda kimya elminin inkişafına həsr etmiş istedadlı kimyaçı alim k.e.d. prezidentin fərdi təqaüdçüsü Bayram Zülfüqar oğlu Rzayev 1941-ci il martın 21-də Babək rayonunun Kültəpə kəndində – kolxozçu ailəsində anadan olmuşdur. İlk təhsilini Kərimbəyli (Leninabad) kənd orta məktəbində alan Bayram Rzayev 1958-ci ildə orta məktəbi bitirərək Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun kimya-biologiya və kənd təsərrüfatının əsasları fakültəsinə daxil olmuşdur. Bayram Rzayev ali məktəbdə oxuduğu illərdə fakültə komsomol təşkilatının katibi olmuş, üçüncü kursdan başlayaraq Tələbə Elmi Cəmiyyətinin xətti ilə elmi tədqiqat işləri aparmışdır.

Bayram müəllim 1963-cü ildə institutu fərqlənmə diplomu ilə bitirir və həmin ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Qeyri-üzvi – Fiziki-kimya İnstitutunun aspiranturasına daxil olur. 1966-68-ci illərdə Axundov adına Xarici dillər institutunun nəzdində fəaliyyət göstərən ikiillik kursa daxil olmuş və kursu müvəffəqiyyətlə bitirərək ingilis dili ixtisası üzrə müəllimlik vəsiqəsi almışdır.

1967-ci ildə “Palladiumun ammonium-tetRARodanidoamminxromiatla miqdari təyini” (Reyneke duzu) mövzusunda dissertasiya müdafiə edərək kimya elmləri namizədi, alimlik dərəcəsi almışdır. Dissertasiya işində palladiumun vəsfi və miqdari təyini üçün damcı, mikrokristalloskopik, qravimetrik, həcmi, potensiometrlik və amperometrik metodlarını işləmiş və həmin metodlarla palladiumu təmiz duzlarda, təbii birləşmələrdə və ərintilərdə təyini əsaslandırmışdır.

1969-cu ildə analitik kimya laboratoriyası nəzdində texnoloji qrup yaradılmış və SSRİ Nazirlər Soveti yanında Elm və Texnika komitəsindən “Serpentinin kompleks emalı” mövzusu üzrə iş almış və həmin iş üzrə geniş tədqiqatlar aparmışdır. 1972-ci ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyası Rəyasət heyətinin qərarı ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasında yaradılmış Naxçıvan Elm Mərkəzinə laboratoriya müdiri və rəhbər müavini vəzifəsinə göndərilmiş və mərkəzin işə başlamasında böyük əməyi olmuşdur. Bu mənada Bayram Rzayev Naxçıvan Elm Mərkəzinin yaradıcılarından biri hesab edilir. Bayram Rzayev eyni zamanda uzun müddət Elmi Mərkəzin partiya təşkilat katibi və Naxçıvan şəhər Bilik cəmiyyətinin sədri olmuşdur.

1974-cü ildə DTS-dan arsen(III) sulfidin və ondan isə metal arsenin alınması üzrə SSRİ Nazirlər Soveti yanında Elm və Texnika Komitəsindən mövzu və ştat alınmasında böyük rolu olmuşdur. Muxtar respublikada mineral sərvətlərin işlənməsi üzrə ilk laboratoriya məhz onun tərəfindən yaradılmış və ilk patent Bayram Rzayev tərəfindən alınmışdır. Bayram Rzayev mineral xammalın kimyası və texnologiyası üzrə tanınmış mütəxəssisdir. Onun işlərində Naxçıvan Muxtar Respublikasının mineral sərvətlərinin elmi və praktiki əsaslarının işlənməsi mühüm yer tutur.

DTS-dan arsen(III) sulfidin çökdürülərək ayrılması və ondan arsenin alınması prosesi məhz Bayram Rzayevin rəhbərliyi altında işlənmiş və eyni zamanda mənbədən ayrılan karbon

qazının təmizlik dərəcəsi müəyyənləşdirilmiş, istifadəsi haqqında təqdimat hazırlanmış, onun əsasında isə Ordubad Xüsusi Konstruktor Bürosu tərəfindən sex qurulmuşdur. Hazırda həmin sex böyük zavoda çevrilmişdir.

Bayram Rzayev yeni reaksiya üzrə As, Sb, İn, Sn, Mo-in sulfidlərinin ağır metal duzları ilə əmələ gətirdiyi üçlü birləşmələrin su mühitində və otaq temperaturunda alınması mümkün-lüyünü müəyyənləşdirmiş və aparılan işlər üzrə bir sıra patentlər almışdır. Bayram müəllimin rəhbərliyi ilə bu yeni reaksiya əsasında 7 nəfər dissertasiya müdafiə etmişdir. Tədqiqatlar bu gün də davam etdirilir.

Bayram Rzayev 2003-cü ildən etibarən Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Naxçıvan Bölməsinin Təbii Ehtiyatlar İnstitutunun elmi işlər üzrə direktor müavini işləyir, həm də “Mineral xammalın kimyası və texnologiyası” laboratoriyasının əməkdaşdır. Hazırda Bayram Rzayevin iştirakı ilə laboratoriya əməkdaşları tərəfindən Naxçıvan Muxtar Respublikasının mineral sərvətləri, o cümlədən Parağaçay molibdenit filizi, Gümüşlü qurğuşun filizi işlənmiş, onlardan MoO_3 , $(\text{NH})_2\text{MoO}_4$, $(\text{NH})_2\text{MoS}_4$ və digər birləşmələr alınmışdır. Bu sahədə tədqiqatlar bu gün də davam etdirilir. Bayram Rzayev tərəfindən Naxçıvan daş duzundan tibbi NaCl və mərmərdən tibb sahəsində istifadə edilən CaCl_2 -in alınma texnologiyası işlənmiş və yeni metod kimi patentləşdirilmişdir.

Bayram Rzayev 2005-ci ildə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Kimya Problemləri İnstitutunun Elmi Şurasında “Arsen və sürmənin oksid, sulfid, selenidlərinin və bir sıra tio-birləşmələrinin yeni alınma metodlarının işlənməsi” mövzusunda doktorluq dissertasiyası müdafiə edərək kimya elmlər doktoru alimlik dərəcəsi almışdır.

Bayram Rzayevin tədqiqatlarının nəticələri 300-dən çox elmi məqalədə, o cümlədən 21 müəlliflik şəhadətnaməsi və patentdə, 40-a yaxın monoqrafiya və kitabda öz əksini tapmışdır. O, həmçinin, 60-dan çox elmi populyar məqalənin müəllifidir.

Alimin dəyərli əsərlərindən olan “Mumiyalamanın sirri” kitabında 5 min il əvvəl Misirdə yerinə yetirilən, lakin işlənmə texnologiyası dövrümüzə gəlib çatmayan mumiyalama prosesinin texnologiyasını açmış və yeni mumiyalama metodu işləyib hazırlamışdır.

Bayram Rzayevin “Möcüzələr aləmi” adlı kitabı da hamı tərəfindən maraqla qarşılanan bir kitabdır. Onun “Arsen və Darıdağ termal suyu”, “Dəri texnologiyası”, “Molibden”, “İndium” kitabları da sanballı elmi nəşrlərdəndir. Adı çəkilən kitablardan bu sahədə çalışan hər bir elmi işçi və universitet tələbəsi faydalı şəkildə bəhrələnmə bilər.

Bayram müəllimin “Bənzərsiz düha – Hüseyn ibn Abdulla...ibn Sina (Avisenna)”, “Bəşəri düha: Mühəmməd ibn Mühəmməd ibn Həsən – Nəsirəddin Tusi”, “Davud və oğlu Süleyman: Həqiqət və rəvayətlər” kimi irihəcmli monoqrafiyaları da oxucular tərəfindən maraqla qarşılanan əsərlərdəndir. Bayram Rzayevin Əhməd Qarayevlə birlikdə yazdığı “Naxçıvan Muxtar Respublikasının təbii sərvətləri: hazırkı vəziyyəti və perspektivləri” monoqrafiyasında isə muxtar respublikanın filiz və qeyri-filiz yataqlarının tam spektri əks olunmuşdur. Kitab universitetlərimizdə tədris vəsaiti kimi istifadə olunur.

Bayram müəllim kimyaçı dahiələrin həyat və yaradıcılığına da diqqət vermişdir. O, D.İ.Mendeleyevə, A.L.Lavuvazyə və Y.Y.Bertseliusa aid monoqrafiyaların, həmçinin “Alüminium və dəmir”, “Xörək duzu təbiətin bəşəriyyətə töhfəsidir” kitablarının müəllifidir.

Bayram müəllimin iki cildlik və 1000 səhifədən ibarət “Kimya tarixi”, 450 səhifədən artıq “Əlvan rəngli daşlar” kimi kitabları bütün kimyaçılar üçün çox faydalı nəşrlərdəndir. Bu yaxınlarda Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri yanında Bilik Fondunun

dəstəyi ilə nəşr olunan “Qısa Kimya Ensiklopediyası” tək kimyaçılar üçün deyil istənilən şəxs üçün faydalı ola bilər. Kitabda məlum 118 kimyəvi elementin hər biri və onu kəşf edən alim və ya alimlər haqqında qısa məlumat verilir.

Bayram müəllim Naxçıvan Elm Mərkəzində işlədiyi illərdə mərkəzin əsərlərinin hazırlanması və nəşri bilavasitə onun adı ilə bağlı olmuşdur. Bayram Rzayev bu gün də həmin missiyanı həyata keçirir. O, indi də Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Naxçıvan Bölməsində nəşr olunan “Əsərlər” jurnalının təbiət və texniki elmlər seriyasının məsul katibi olaraq fəaliyyətini davam etdirir.

Bayram müəllimin məhsuldar fəaliyyəti dövlətimiz tərəfindən yüksək qiymətləndirilərək Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 03 noyabr 2015-ci il tarixli Sərəncamı ilə Prezidentin fərdi təqaüdünə layiq görülmüşdür.

Təbii ehtiyatlar institutunun kollektivi olaraq, əziz və hörmətli alimimiz, dəyərli ziyalımız, səmimi və mehriban dostumuz, sözün əsl mənasında xeyirxah və gözəl insan, sizi 80 illik yubileyiniz münasibətilə ürəkdən təbrik edir, sizə sağlam ömür, möhkəm cansağlığı, elmi fəaliyyətinizdə yeni uğurlar arzulayırıq. Gün o gün olsun ki, sizi 100 illik yubileyiniz münasibətilə təbrik edək!

TOFIQ Əliyev
AMEA-nın müxbir üzvü,
AMEA Naxçıvan Bölməsi Təbii
Ehtiyatlar İnstitutunun direktoru,
ƏHMƏD Qarayev,
kimya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent,
Təbii Ehtiyatlar İnstitutunun elmi katibi